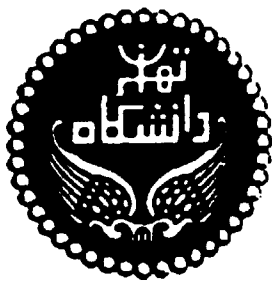
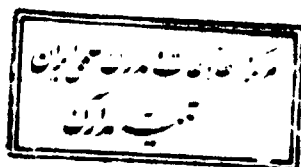

۲۵۰۹۴

۱۳۷۸ / ۲ / ۲۵

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
(پایان نامه کارشناسی ارشد روابط بین الملل)

موضوع:

« نقش دولت در توسعه اقتصادی ژاپن »

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر بهزاد شاهنده

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد شیرخانی

نگارش:

یوسف بیدخوری

زمستان ۱۳۷۷

۲۵۰۶۴

2167/2

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم ، آنانکه به من درس محبت و ایثار آموختند.

طرح پژوهش و کلیات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	طرح پژوهش و کلیات
۱	پیشگفتار.....
۴	طرح مسأله.....
۶	بررسی آثار.....
۱۳	هدف پژوهش.....
۱۴	متغیرهای دخیل.....
۱۵	فرضیه‌ها.....
۱۶	فرضیه اصلی.....
۱۶	تعاریف عملی.....
۱۸	پیامدهای اثبات فرضیه.....
۱۸	تمرکز پژوهش.....

بهره اول : بررسی فرضیه‌های رقیب: سرمایه‌گذاری خارجی و فرهنگ ژاپن فصل اول سرمایه‌گذاری های خارجی و تاثیر آن بر توسعه اقتصادی

۲۲	مقدمه.....
۲۲	گفتار اول: نقش سرمایه در توسعه اقتصادی.....
۲۳	گفتار دوم: منابع تأمین سرمایه.....
۲۴	مبحث اول: منابع داخلی تأمین سرمایه.....
۲۴	الف: پس‌اندازهای شخصی:.....
۲۴	ب - انواع بیمه:.....
۲۵	ج - سود توزیع نشده، ذخیره استهلاک سرمایه شرکت‌ها و مالیات‌ها.....

عنوان

صفحه

د: صادرات:	۲۶
مبحث دوم: منابع خارجی تأمین سرمایه	۲۷
الف - وام از خارج	۲۷
ب - سرمایه‌گذاری خارجی	۲۹
گفتار سوم: سرمایه‌گذاری‌های خارجی و توسعه اقتصادی ژاپن	۳۶
مجموع سرمایه‌گذاری‌های خارجی در ژاپن	۳۹
نتیجه	۴۲

فصل دوم : فرهنگ و توسعه اقتصادی ژاپن

گفتار اول: تعاریف و تئوری‌های راجع به فرهنگ	۴۵
گفتار دوم: باورها و مقولات فرهنگی ناشی از روابط انسان‌ها با ماوراءالطبیعه در ژاپن	۵۷
مبحث اول: آئین شینتو	۵۸
مبحث دوم: آئین بودا	۶۰
مبحث سوم: آئین کنفوسیوس	۶۳
گفتار سوم: باورها و مقولات فرهنگی ناشی از روابط متقابل انسانها با یکدیگر و با طبیعت در ژاپن	۶۶
گفتار چهارم: شیوه‌های رفتاری متناسب با توسعه اقتصادی در ژاپن	۶۸
مبحث اول: بالا بودن آهنگ پس‌انداز ملی و سرمایه‌گذاری	۶۸
مبحث دوم: «فرهنگ شرکتی» یا روابط صمیمانه کارفرما و کارگر	۷۱
مبحث سوم: نظام مبتنی بر ارشدیت و شایسته‌سالاری	۷۴
مبحث چهارم: مکانیسم تصمیم‌گیری سازمانی در ژاپن	۷۵
الف - نیما و اشی	۷۵

عنوان

صفحه

ب - سیستم رینجی	۷۶
نتیجه	۷۹

بهره دوم : دولت و توسعه اقتصادی ژاپن

فصل اول : ساختار دولت در ژاپن

گفتار اول: نگاهی به تعاریف و تئوری‌های مربوط به دولت	۸۹
مبحث اول: مفاهیم و تعاریف دولت	۸۹
الف - بررسی گذرا و تاریخی بر مفهوم دولت	۹۰
ب - تعاریف لغوی و اصطلاحی دولت	۹۲
ج - عناصر بنیادی دولت	۹۵
۱- جمعیت	۹۵
۲- سرزمین	۹۷
۳- حکومت	۹۹
۴- حاکمیت	۱۰۰
مبحث دوم: مکتب کلاسیک و نقش دولت در بازار	۱۰۲
مبحث سوم : مکتب کینزین ها و نقش دولت در بازار	۱۰۶
مبحث چهارم : افزایش نقش دولت در دوران بعداز کینز	۱۰۸
مبحث پنجم : دولت ژاپن : نمونه‌ای منحصر به فرد با ساختاری حمایت گرایانه	۱۱۱
گفتار دوم: ساختار دولت و نظام اداری ژاپن	۱۱۵
مبحث اول : ساختار دولت و نظام اداری ژاپن در دوره ۱۸۶۸-۱۹۴۵	۱۱۶
مبحث دوم : دوره بعداز جنگ جهانی دوم : تحول ساختاری در دولت ژاپن	۱۲۰
الف - خصوصیات و اختیارات قوه مقننه در قانون اساسی ژاپن	۱۲۳

عنوان

صفحه

- ب - خصوصیات و اختیارات قوه مجریه در قانون اساسی ژاپن ۱۲۵
- ج - نگاهی به دیوانسالاری، وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی در ژاپن (از ۱۹۴۵ تا کنون) ۱۲۸
- د - حکومت‌های محلی ۱۳۶

فصل دوم: توسعه اقتصادی ژاپن

- گفتار اول: مفهوم توسعه اقتصادی ۱۳۹
- گفتار دوم: شاخصهای اقتصادی و مالی توسعه ۱۴۱
- مبحث اول: درآمد ملی ۱۴۱
- مبحث دوم: تولید ناخالص ملی ژاپن ۱۴۲
- مبحث سوم: پس‌اندازهای ملی ۱۴۳
- مبحث چهارم: واردات و صادرات و تراز پرداخت‌ها ۱۴۵
- گفتار سوم: شاخصهای اقتصادی - اجتماعی توسعه ۱۴۷
- مبحث اول: بهداشت و رفاه اجتماعی ۱۴۷
- مبحث دوم: بیمه‌های اجتماعی ۱۴۷
- مبحث سوم: حمایت و سرپرستی معلولان و تامین مالی فقرا ۱۴۸
- مبحث چهارم: اشتغال زایی و حمایت از بیکاران ۱۴۹
- مبحث پنجم: سیستم حمل و نقل و ارتباطات ۱۴۹

بهره سوم: روند تاثیرگذاری و بررسی تاریخی فعالیت‌های دولت در راستای توسعه اقتصادی

فصل اول: سیاست اقتصادی دولت ژاپن از ۱۸۶۸ تا جنگ جهانی دوم

- گفتار اول: استراتژی‌های توسعه ۱۵۴

عنوان

صفحه

مبحث اول: توسعه صنعتی	۱۵۸
مبحث دوم: استراتژی‌های صنعتی	۱۶۱
الف - استراتژی متکی بر ایجاد صنایع مادر و سنگین	۱۶۲
ب - استراتژی صنعتی شدن از طریق جانشینی واردات	۱۶۲
ج - استراتژی توسعه صادرات	۱۶۳
د - توسعه و پیشبرد صنایع کوچک	۱۶۴
گفتار دوم: مسایل و مشکلات دولت میجی و برنامه‌ریزی جهت توسعه صنعتی	۱۶۵
مبحث اول: استراتژی مبتنی بر کشاورزی و حمایت از صنایع کوچک روستایی	۱۶۷
مبحث دوم: استراتژی مبتنی بر حمایت همزمان از صنایع سنگین و جایگزینی واردات	۱۷۱
مبحث سوم: حمایت‌گرایی دولت و مشارکت بخش خصوصی در استراتژی توسعه دلت	۱۷۶
مبحث چهارم: تحول در بازرگانی خارجی ژاپن در طول سالهای ۱۹۲۰-۱۸۶۸	۱۷۹
مبحث پنجم: نقش میلیتاریسم و تهاجمات خارجی دولت در توسعه اقتصادی ژاپن (۱۹۲۰-۱۸۶۸)	۱۸۱
گفتار سوم: سیاست‌های اقتصادی دولت ژاپن در دهه ۱۹۲۰	۱۸۶
گفتار چهارم: سیاست‌های اقتصادی ژاپن در دهه ۱۹۳۰	۱۸۹
گفتار پنجم: سیاست‌های اقتصادی دولت ژاپن در طول دوران جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۴۱)	۱۹۷

فصل دوم: سیاست‌های اقتصادی دولت ژاپن از سال ۱۹۴۵ تا به امروز

گفتار اول: خرابیها و خسارات ناشی از جنگ جهانی دوم و شروع دوران بازسازی

صفحه

عنوان

۲۰۲	در ژاپن
۲۰۴	گفتار دوم: فرایند توسعه اقتصادی ژاپن در دوره بعد از جنگ جهانی دوم تا امروز
۲۰۴	مقدمه
۲۰۶	مبحث اول: دوران اصلاحات و بازسازی (۱۹۴۵-۱۹۵۵)
۲۰۶	الف. انحلال زایباتسوها و کاستن از تمرکز اقتصادی
۲۱۰	ب. اصلاحات ارضی
۲۱۱	ج. آزادی فعالیت نیروهای کارگری
	د. سیاست و خطمشی دولت ژاپن برای توسعه صنایع سنگین و امور زیربنایی
۲۱۲	(۱۹۴۵-۱۹۵۵)
	ه. سیاست و خطمشی های دولت ژاپن برای توسعه و پیشبرد صنایع کوچک
۲۱۴	(۱۹۴۵-۱۹۵۵)
	و. سیاست و خطمشی دولت ژاپن برای توسعه کشاورزی، مواد غذایی و اشتغال
۲۱۵	(۱۹۴۵-۱۹۵۵)
۲۱۶	ز. سیاست های مالی و پولی دولت (۱۹۴۵-۱۹۵۵)
۲۱۹	مبحث دوم: دوران رشد سریع (۱۹۵۵-۱۹۷۳)
۲۱۹	مقدمه
۲۱۹	الف. استراتژی توسعه منکی بر ایجاد صنایع سنگین و مادر (۱۹۵۵-۱۹۷۳)
	ب. استراتژی گسترش صادرات و توسعه اقتصادی ژاپن در دوره دوم اقتصادی آن
۲۲۸	کشور
۲۳۲	ج - تغییرات ساختاری در تولید و صدور کالاهای صنعتی (۱۹۵۵-۱۹۷۳)
۲۳۴	د - وضعیت کشاورزی: برنامه ها و حمایت های دولت (۱۹۵۵-۱۹۷۳)
۲۳۶	ه - صنایع کوچک و متوسط: برنامه ها و حمایت های دولت (۱۹۵۵-۱۹۷۳)

عنوان

صفحه

مبحث سوم: دوران توسعه پایدار با رشد خفیف (۱۹۷۳-۱۹۸۵).....	۲۳۸
مقدمه	۲۳۸
الف - استراتژی حمایت و حفاظت از محیط زیست	۲۴۱
ب - مدیریت بحرانهای اقتصادی	۲۴۴
مبحث چهارم: جهان‌گرایی و گسترش سرمایه‌گذاری‌های خارجی ژاپن (۱۹۸۵-۱۹۹۸).....	۲۴۹
الف - تحولات صنایع کوچک و متوسط در دوره چهارم توسعه اقتصادی	۲۵۶
ب. برنامه‌های دولت ژاپن جهت حمایت و پیشبرد صنایع کوچک در شرایط حاضر	۲۵۹
ج . جدال ژاپن در عرصه رقابت‌های تکنولوژیک	۲۶۰
د . مشکلات و برنامه‌های دولت ژاپن برای مقابله با بحران شرق آسیا	۲۶۴
نتیجه	۲۶۷
فهرست منابع	۲۸۰
الف - کتابها به زبان فارسی	۲۸۰
ب : نشریات به زبان فارسی	۲۸۷
ج - کتابها به زبان انگلیسی	۲۸۹
د - نشریات به زبان انگلیسی	۲۹۱

«همت‌م بدرقه راه کن ای طایر قدس

که دراز است ره مقصد و من نوسفرم»

پیشگفتار

توسعه اقتصادی نشانگر پویایی و تحرک و زائیده اندیشه میل به تکامل در نهاد بشری است. جوامع و ملل گوناگون هر یک تجارب ارزنده‌ای را در زمینه طرق رسیدن به توسعه به همراه دارند که در این میان واقعیات حاکم بر اقتصاد ژاپن بسی آموزنده‌تر و نیازمند تعمق و توجه بیشتری است. کشوری که امروزه بعنوان یکی از قطبهای اقتصادی جهان بشمار می‌رود و در فاصله زمانی ۱۳۰ ساله پرچمدار تغییر و تحول‌های بنیادین اقتصادی در عرصه پهناور آسیا بوده است و برای جامعه عمل پوشاندن به شعار «کشور ثروتمند - ارتش نیرومند» توانست با برنامه‌ریزی و اتخاذ استراتژی‌های متناسب با زمان و مکان، تجارب و مهارت‌های انقلاب صنعتی را استادانه فراگیرد و در مواجهه نظامی با کشورهای منطقه زمینه‌های راهیابی به عرصه توسعه را فراهم آورد.

با توجه به چند گونگی عوامل تأثیر گذار در پدیده‌های علوم اجتماعی و لزوم جامع نگری در پژوهش‌های مربوطه، تلاش شده است تا به گونه‌ای سیستماتیک به موضوع پرداخته شود بدین معنا که علیرغم تمرکز بر روی تز اصلی، ابتدا به مرور نظریات سایر اندیشمندان و فرضیات جایگزین رقیب در مقوله توسعه اقتصادی ژاپن پرداخته‌ایم این نحوه نگرش محاسنی دارد و آن اینکه می‌تواند تا حدودی جوابگوی سؤال خوانندگانی باشد که به فرضیه‌های دیگری در موضوع مورد بحث معتقدند و از طرفی توجه عمیق و گسترده بر روی فرضیه اصلی می‌تواند بحثی تخصصی و در عین حال دقیقی را ارائه نماید که با کلی‌گویی‌ها و مطالب ژورنالیستی مربوط به موضوع تفاوتی آشکار دارد و می‌تواند ابهامات و جزئیات را بیشتر و بهتر نشان دهد.

با عنایت به آنچه بیان شد این پایان‌نامه در سه بهره تدوین شده است که در بهره اول آن به

بیان فرضیه‌های رقیب پرداخته‌ایم در فصل اول از این بهره ابتدا به صورت تئوریک سرمایه‌گذاری خارجی و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی مطرح می‌شوند و در ادامه تأثیر آن را بر جامعه ژاپن بررسی می‌کنیم. فصل دوم به نقش و اهمیت فرهنگ در توسعه اقتصادی اختصاص دارد که در تحلیل و آزمون این فرضیه بحث مفصل و جالبی ارائه شده است باید تأکید نمود که طرح این فرضیات و آزمون آنها، نافی نقش و اهمیت آنها در راستای توسعه ژاپن نیست خصوصاً با مسایل و شاخصهایی که در مبحث فرهنگ مطرح می‌شوند. میزان تاثیرات مقوله فرهنگ و اهرمهای توانمندی که فرهنگ مساعد ژاپنی در راستای توسعه دارند، بخوبی نمود پیدا می‌کنند ولی توجه به نارسائیه‌ها و مشکلات دیدگاه فرهنگی می‌تواند راهگشای خوبی برای نگرش‌های جامع‌تر و مفیدتری در حوزه مسایل توسعه باشد.

بهره دوم این پایان‌نامه متشکل از دو فصل عمده خواهد بود در فصل اول ابتدا بطور تئوریک و مفهومی نگاهی به ساختار دولت و تئوری‌های مربوطه خواهیم داشت و با توجه به نقش دولت در نظامهای مختلف اقتصادی به این نتیجه می‌رسیم که دولت ژاپن دولتی سرمایه‌داری متعهد به توسعه است. در فصل دوم به بررسی مفهوم توسعه اقتصادی می‌پردازیم و مطابق با شاخصهای ارائه شده، وضعیت اقتصادی ژاپن مورد تحلیلهای آماری قرار می‌گیرند. در این بهره به این جمع‌بندی خواهیم رسید که اولاً دولتی با انگیزه‌های قوی برای توسعه در ژاپن بوجود آمده است و ثانیاً وضعیت اقتصادی ژاپن در مقایسه با دیگر کشورهای صنعتی پیشرفته در حدی هست که بتوان آنرا کشوری توسعه یافته تلقی نمود.

بهره سوم که در حقیقت اصلی‌ترین و مفصلترین قسمت پایان‌نامه را تشکیل می‌دهد به چگونگی تأثیرگذاری دولت بر توسعه اقتصادی ژاپن می‌پردازد. دولت برای رسیدن به هدف نیازمند استراتژی و برنامه‌ریزی است. بدین لحاظ در برهه‌های مختلف تاریخ ژاپن ما شاهد اتخاذ استراتژی‌های گوناگون و در عین حال متناسب با شرایط و امکانات زمانی و مکانی از سوی دولت هستیم که همین عامل روابط تنگاتنگی را بین بخش دولتی و بخش خصوصی و صنعت کشاورزی ایجاد نمود و محرکهای خوبی را برای رسیدن به توسعه به وجود آورده این

بهره شامل دو فصل و حاوی گفتارهای متعددی می‌شود. برای سهولت مطالعه و تفکیک تاریخی دورانهای رشد و توسعه اقتصادی لازم بود تا فاصله زمانی بین تشکیل دولت میجی (۱۸۶۸) را تا پایان جنگ جهانی دوم در یک فصل بیاوریم و دوره بعد از جنگ را که در حقیقت تحولاتی در ساختار دولت و حکومت ژاپن پدید آمد را در فصل دیگر بگنجانیم. سیاستهای اقتصادی دولت در تمامی این دو دوره نسبتاً طولانی، قابل تأمل و تفحص است و می‌تواند خدمات ارزنده دولت را در راستای توسعه اقتصادی ژاپن بهتر و بیشتر آشکار سازد.

در پایان برخود لازم می‌دانم که از تلاشهای ارزنده و بی‌شائبه اساتید معظم و بزرگوار جناب آقای دکتر شاهنده، استاد محترم راهنما و جناب آقای دکتر شیرخانی، استاد محترم مشاور، در تدوین این پایان‌نامه تشکر و قدردانی نمایم که اگر راهنمایی‌ها و ارشادات این عزیزان نبود بی‌شک گردآوری چنین مجموعه‌ای امکان‌پذیر نمی‌شد امیدوارم ارائه این پایان‌نامه بتواند جوابگوی گوشه‌ای از زحمات آن بزرگواران بوده و توانسته باشم دین خود را به میهن عزیز و خدمت در جهت تعالی و توسعه کشور ادا نمایم.

یوسف بیدخوری

زمستان ۱۳۷۷

طرح مسأله

توسعه اقتصادی مهمترین مسئله فراروی بشر عصر حاضر است و نیل به توسعه به مفهوم بالابردن استاندارد زندگی در سطحی فراگیر، مطلوب هر جامعه‌ای بوده و جزء جدا نشدنی گرایش‌های تکاملی انسان است. جوامع نیز با تبعیت از این خصیصه اصیل انسانی در مسیر تکاملی خویش به نسبت درجه توسعه اقتصادی و امکانات مادی و انسانی خود، همواره تلاش می‌کنند تا به سطوح بالاتری از رشد و رفاه دست یابند.

تأمل و تفحص راجع به مسایل توسعه، سابقه‌ای به قدمت عمر بشر دارد ولی در قرون اخیر با توجه به تمایل کشورهای تازه استقلال یافته جنوب، بحث توسعه به طوری جدی و فراگیر مطرح شد. اندیشمندان توسعه عمدتاً بر حسب نوع نگرش به مسایل و معضلات کشورها، طرح‌ها و راهبردهای متنوعی را برای درمان دردهای توسعه نیافتگی آنها تجویز می‌نمودند. برخی با طرح تئوری‌های لیبرالی و برخی دیگر مارکسیستی به دنبال راه‌حل‌های مؤثری برای توسعه بودند ولی توسعه امری مشکل و پیچیده است و نسخه از پیش آماده شده‌ای برای آن نمی‌توان تهیه کرد. در خارج از فضای این تئوری‌پردازی‌ها، ژاپن که حدود ۲۰۰ سال مقهور قدرت و تکنولوژی غرب شده بود و در انزوا به سر می‌برد. بعلاوه از فقر طبیعی و عدم برخورداری از منابع معدنی و مواد خام قابل ملاحظه رنج می‌برد و در فاصله سالهای ۱۸۵۲ تا ۱۸۶۸ نیز عرصه تاخت و تاز آمریکائیا، بریتانیائیا و دیگر کشورهای خارجی شده بود و با اعطای امتیازات گوناگون به آنها حاکمیتش مخدوش شده بود. اوضاع اقتصادی ژاپن به گونه‌ای بود که هیچ گونه امیدی به بهبود آن وجود نداشت جالب است بدانیم که ژاپنی‌ها توسعه همه جانبه و یا انبوه نوآوری تکنولوژیک را قبلاً تجربه نکرده بودند ولی این کشور توانست در ربع آخر قرن نوزدهم به توسعه چشمگیری در زمینه‌های اقتصادی و کشاورزی دست یابد که در مقایسه با دیگر کشورهای صنعتی - که توسعه آنها حدود سه تا چهار قرن به طول انجامید بعنوان یک کشوری مطرح می‌شود که بسیار دیر به جرگه شمال و کشورهای توسعه یافته غربی پیوست.